

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Jon Fridrik Kjølbro

**DEN EUROPÆISKE
MENNESKERETTIGHEDS
KONVENTION**
– for praktikere

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention
– for praktikere
1. udgave, 1. oplag

© Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2005

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse
af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er
ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt
uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Omslaget er tilrettelagt af Morten Højmark
Tryk: Holbæk Amts Bogtrykkeri
Indbinding: Damm's Forlagsbogbinderi, Randers

Printed in Denmark 2005
ISBN 87-574-1352-5

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Lyngbyvej 17
Postboks 2702
2100 København Ø

Forord

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (konventionen) er uden sammenligning den konvention om menneskerettigheder, der oftest påberåbes for og anvendes af danske domstole. Endvidere inddrages konventionen ofte i forbindelse med lovgivningsprocessen. Det skal ses i lyset af, at der findes en righoldig praksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (Domstolen) om fortolkning og anvendelse af konventionen, hvilket indebærer, at det ofte er muligt at udlede meget præcise rettigheder for borgerne og pligter for staterne af konventionens bestemmelser. Konventionen har derfor stor betydning for praktikere, herunder advokater, anklagere, dommere og embedsmænd. Af samme grund er behovet for kendskab til praksis stort.

Bogens målgruppe er praktikere. Den tilsigter at give læseren en forholdsvis udførlig beskrivelse af praksis. Stilen er refererende snarere end kommenterende. Bogen indeholder en omfattende henvisning til praksis. Der er i vidt omfang tale om henvisning til bestemte præmisser i domme. Det skulle gerne gøre det nemmere for læseren at arbejde videre med de spørgsmål, der søges belyst.

Bogen indeholder i vidt omfang en tematisk omtale af praksis, f.eks. en beskrivelse af praksis i sager om udvisning på grund af kriminalitet, om tvangsfjernelse, om straffeprocessuelle tvangsindgreb og om pressens ret til ytringsfrihed. Formålet hermed er at gøre det nemmere for læseren hurtigt at få et overblik over praksis på et bestemt område. Ulempen ved denne omtale af praksis er, at der nødvendigvis vil være en række gentagelser. Bogen indeholder i vidt omfang korte referater af domme. Det kan gøre læsningen af bogen lidt tungere, men skulle gerne gøre det nemmere at få et klart indtryk af praksis, uden nødvendigvis at behøve at finde de enkelte domme frem.

Bogen bygger i det væsentlige på Domstolens¹ praksis. Praksis fra den tidligere Kommission er inddraget i et vist omfang. Der henvises som udgangspunkt ikke til de officielle samlinger, hvor praksis er offentliggjort². Baggrunden herfor er, at kun få praktikere har adgang til disse officielle samlinger. For de fleste er adgangen til domme m.v. begrænset til Domstolens hjemmeside på Internettet³, hvor der findes en database med et brugervenligt søgesystem, kaldet HUDOC⁴.

Bogen indeholder ikke henvisninger til dansk retspraksis eller til litteratur om konventionen eller praksis. Det kan meget vel opfattes som en mangel. Baggrunden herfor er imidlertid, at formålet med bogen så vidt muligt er at beskrive praksis, som den er, snarere end at drøfte, hvordan praksis bør være, eller hvordan praktikere eller teoretikere opfatter praksis.

¹ Dvs. både domme fra den "gamle" Domstol fra før ikrafttrædelsen af 11. tillægsprotokol den 1. november 1998 og domme og afgørelser fra den "nye" Domstol fra perioden efter den 1. november 1998.

² Det drejer sig navnlig om følgende: "Series A: Judgments and Decisions", bind 1-338, hvor domme afsagt af Domstolen i perioden 1960-96 er offentliggjort, "Reports of Judgments and Decisions", hvor domme og udvalgte afgørelser afsagt af Domstolen efter 1996 er offentliggjort, "Decisions and Reports", bind 1-94, hvor udvalgte afgørelser og rapporter fra Kommissionen for perioden 1975-98 er offentliggjort, "Collection of Decisions of the European Commission of Human Rights", bind 1-46, hvor udvalgte afgørelser og rapporter afsagt i perioden 1960-74 er offentliggjort, og "Yearbook of the European Convention on Human Rights", bind 1-44, hvor udvalgte domme m.v. er omtalt.

³ Adressen er www.echr.coe.int.

⁴ Adressen er <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>. Database indeholder samtlige domme afsagt af den tidligere Domstol fra 1959 til oktober 1998 og samtlige domme og afgørelser afsagt af den nye Domstol efter den 1. november 1998. Database indeholder endvidere alle afgørelser og rapporter afsagt af den tidligere Kommission fra 1975-98. Derudover indeholder den udvalgte af afgørelser og rapporter afsagt af Kommissionen for perioden 1960-74.

handling af klagesager, men indeholder en udførlig omtale af de materielle rettigheder og friheder. Herudover indeholder den en beskrivelse af mere generelle emner som konventionens anvendelsesområde, fortolkningsprincipper, betydningen af praksis, beviskrav, klagebetingelser og konsekvenser af domme. Bogen omtaler 12. og 13. tillægsprotokol, men ikke 14. tillægsprotokol. Bogen er opdateret til og med 31. maj 2005.

Bogen er resultatet af mange års arbejde med Domstolens praksis. Det er mit oprigtige håb, at den vil være til nytte for praktikere, således at den kan bidrage til at udbrede kendskabet til og respekten for konventionen og Domstolens praksis.

Læsere er velkommen til at sende eventuelle kommentarer til forfatteren på adressen jon-kjoelbro@mail.tele.dk.

København, juli 2005

Jon Fridrik Kjølbro

Kapitel 1. Fortolkning og anvendelse af konventionens bestemmelser	15
1.1. Betydningen af retspraksis.....	15
1.2. Fortolkningsprincipper – betydningen af Domstolens fortolkningsstil.....	18
Kapitel 2. Konventionens anvendelsesområde (artikel 1 og bestemmelser i tilknytning hertil).....	31
2.1. Indledning.....	31
2.2. Medlemsstaterne som pligtsubjekter ("ratione personae").....	31
2.3. Konventionens bindende karakter ("skal sikre")	37
2.4. De berettigede efter konventionen ("enhver")	38
2.5. Udøvelse af jurisdiktion, herunder konventionens stedlige anvendelsesområde ("ratione loci")..	39
2.6. Internationale organer, internationale aftaler og medlemsstaternes indirekte ansvar	45
2.7. Konventionens materielle anvendelsesområde ("ratione materiae")	48
2.8. Konventionens tidsmæssige udstrækning ("ratione temporis")	52
2.9. Fravigelse af forpligtelser under offentlige faretilstande (artikel 15).....	55
2.10. Indskrænkninger i udlændinges politiske virke (artikel 16).....	58
2.11. Forbud mod misbrug (artikel 17)	58
2.12. Begrænsninger i brug af indskrænkninger i rettigheder (artikel 18).....	60
2.13. Forbehold til konventionen (artikel 57).....	61
Kapitel 3. Beviskrav og bevisbyrde, herunder forholdet til nationale domstoles bevisbedømmelse.	65
Kapitel 4. Mellemstatslige klager – artikel 33.....	69
Kapitel 5. Individuelle klager – artikel 34.....	73
5.1. Klager fra private	73
5.2. Offerkravet.....	76
5.3. Fortabelse af offerstatus.....	84
5.4. Forbud mod at lægge hindringer i vejen for klager.....	90
5.5. Særligt om foreløbige foranstaltninger og artikel 34	91
Kapitel 6. Kriterier for antagelse af en klage til behandling i realiteten – artikel 35.....	95
6.1. Indledning.....	95
6.2. Kravet om udtømmelse af nationale retsmidler	95
6.3. Specielt om udtømmelse af retsmidler efter dansk ret	103
6.4. Fristen for indbringelse af klagen	105
6.5. Klager må ikke være anonym.....	108
6.6. Klagen må ikke tidligere have været behandlet	108
6.7. Klagen må ikke være åbenbart ugrundet.....	110
6.8. Misbrug af klageadgangen	111

Kapitel 7. Følgerne af en dom, herunder tilkendelse af erstatning – artikel 41 og 46	113
7.1. Generelt om følgerne af en dom	113
7.2. Ikke-økonomisk erstatning	119
7.3. Økonomisk erstatning	126
7.4. Sagsomkostninger	131
7.5. Valuta og forrentning af erstatning	134
Kapitel 8. Ret til livet – artikel 2	137
8.1. Generelt om artikel 2	137
8.2. Livets begyndelse og provokeret abort	138
8.3. Ret til at afslutte livet og til selvbestemmelse	140
8.4. Dødsstraf og artikel 2's ekstraterritoriale virkning	140
8.5. Myndighedspersoners magtanvendelse og brug af våben m.v.	141
8.6. Pligt til at efterforske i anledning af dødsfald	145
8.7. Statens positive pligt til at beskytte liv	149
Kapitel 9. Forbud mod tortur m.v. – artikel 3	155
9.1. Generelt om bestemmelsen	155
9.2. Torturhandlinger	157
9.3. Magtanvendelse over for frihedsberøvede	160
9.4. Efterforskning i anledning af påståede krænkelse	163
9.5. Forhold under frihedsberøvelse	165
9.6. Frihedsberøvelse af syge m.v.	169
9.7. Særligt om varetægtsfængsling og afsoning i isolation	172
9.8. Politiets afhøringsmetoder m.v.	175
9.9. Straffens form og varighed, herunder frihedsberøvelse af gamle personer	175
9.10. Statens ansvar i anledning af handlinger foretaget af private	178
9.11. Straffesager mod børn	180
9.12. Dødshjælp m.v.	180
9.13. Udvisning, udlevering, afvisning m.v. af udlændinge	181
Kapitel 10. Forbud mod slaveri og tvangsarbejde – artikel 4	191
10.1. Forbud mod "slaveri eller trældom" (stk. 1)	191
10.2. Forbud mod "tvangs- eller pligtarbejde" (stk. 2)	191
10.3. Arbejde der ikke er "tvangs- eller pligtarbejde" (stk. 3)	193
Kapitel 11. Ret til frihed og sikkerhed – artikel 5	195
11.1. Bestemmelsens anvendelsesområde	195
11.2. Legalitetskravet	199
11.3. Pligt til at registrere oplysninger og foretage undersøgelser	202
11.4. Krav til frihedsberøvelsens form	203

11.5. Frihedsberøvelsens formål	204
11.6. Domfældte – artikel 5, stk. 1, litra a	208
11.7. Efterkomme påbud eller opfylde forpligtelser – artikel 5, stk. 1, litra b	211
11.8. Anholdelse af mistænkte m.v. – artikel 5, stk. 1, litra c	214
11.9. Mindreårige – artikel 5, stk. 1, litra d	215
11.10. Personer der er til fare for dem selv eller andre – artikel 5, stk. 1, litra e	219
11.11. Udlændinge – artikel 5, stk. 1, litra f	222
11.12. Underretning til anholdte – artikel 5, stk. 2	224
11.13. Fremstilling for dommer, varetægtsfængsling og kaution – artikel 5, stk. 3	224
11.13.1. Fremstilling for en dommer	227
11.13.2. Tidsmæssig udstrækning af anholdelse og varetægtsfængsling	228
11.13.2.1. Den relevante periode	229
11.13.2.2. Vurderingen af periodens rimelighed	234
11.13.3. Løsladelse mod kaution	235
11.14. Prøvelse af frihedsberøvelsens lovlighed eller fortsatte lovlighed – artikel 5, stk. 4	235
11.14.1. Generelt om bestemmelsen, herunder hvornår der er krav på prøvelse	239
11.14.2. Krav til prøvelsesorganet og til indholdet, omfanget og fremgangsmåden ved prøvelsen	246
11.14.3. Hurtig prøvelse	248
11.14.4. Prøvelse med rimelige intervaller	249
11.15. Krav på erstatning – artikel 5, stk. 5	251
Kapitel 12. Ret til retfærdig rettergang – artikel 6	251
12.1. Generelt om anvendelsesområdet ("når der skal træffes afgørelse")	253
12.2. Civile sager ("borgerlige rettigheder og forpligtelser")	263
12.3. Straffesager ("anklage for en forbrydelse")	270
12.4. Bestemmelsens ekstraterritoriale virkning	272
12.5. En domstol, der er oprettet ved lov	275
12.6. Indhold og omfang af domstolens prøvelse	277
12.7. Adgang til en domstol og til en domstolsprøvelse	298
12.8. Kravet om en uafhængig og upartisk domstol	314
12.9. Offentlig rettergang, mundtlig forhandling og retten til at være til stede	314
12.9.1. Offentlig rettergang	317
12.9.2. Mundtlig forhandling	320
12.9.3. Retten til at være til stede	324
12.10. Specielt om ankebehandling	329
12.11. Retten til en retfærdig rettergang	342
12.12. Ligebehandlingsprincippet ("equality of arms") og kontradiktion	349
12.13. Særlig om begrundelseskrauet	351
12.14. Retsstatsprincippet ("the rule of law")	352
12.15. Forbudet mod selvinkriminering	361
12.16. Uskylsformodningen (artikel 6, stk. 2)	370
12.17. Oplysning om sigtelsen – artikel 6, stk. 3, litra a	372
12.18. Tid og lejlighed til forsvar – artikel 6, stk. 3, litra b	

12.21. Tolkestand – artikel 6, stk. 3, litra e.....	381
Kapitel 13. Kravet om en rettergang inden en rimelig frist – artikel 6, stk. 1.....	393
13.1. Indledning.....	393
13.2. Fastlæggelse af den relevante periode.....	393
13.2.1. Straffesager.....	393
13.2.2. Civile sager.....	393
13.3. Vurdering af periodens rimelighed.....	395
13.3.1. Sagens karakter.....	398
13.3.2. Sagens kompleksitet.....	399
13.3.3. Parternes adfærd.....	400
13.3.4. De kompetente myndigheders adfærd.....	402
13.3.5. Helhedsbedømmelse af den konkrete sag.....	404
Kapitel 14. Ingen straf uden retsregel – artikel 7.....	408
14.1. Generelt om bestemmelsen.....	411
14.2. Straf og straffesager.....	411
14.3. Det straffærelige legalitetskrav (nullum crimen, nulla poena sine lege).....	412
14.4. Forbrydelse efter national eller international ret.....	414
14.5. Forbrydelser ifølge de af civiliserede nationer anerkendte almindelige retsprincipper (stk. 2). 420	419
Kapitel 15. Undtagelsesbestemmelserne i artikel 8 til 11.....	421
15.1. Legalitetskravet.....	421
15.2. Anerkendelsesværdige formal.....	421
15.3. Nødvendig i et demokratisk samfund (krav om proportionalitet).....	428
Kapitel 16. Ret til respekt for privatliv og familieliv – artikel 8.....	429
16.1. De beskyttede rettigheder (privatliv, familieliv, hjem og korrespondance).....	433
16.1.1. Ret til respekt for "privatliv".....	433
16.1.2. Ret til respekt for "familieliv".....	433
16.1.3. Ret til respekt for "hjem".....	438
16.1.4. Ret til respekt for "korrespondance".....	442
16.2. Positive pligter.....	444
16.3. Seksuelle aktiviteter og orientering.....	445
16.4. Tvangsffærmelse, samvær, adoption, familieret, personret m.v.....	452
16.5. Offentlige myndigheders registrering og videregivelse af personoplysninger.....	454
16.6. Særligt om registrering af dømt, sigtede, mistænkte og ikke-sigtede personer.....	469
16.7. Ransagning og beslaglæggelse.....	473
16.8. Telefonaflytning og andre indgreb i meddelelseshemmeligheden.....	475
16.9. Andre tilfælde af indgreb i korrespondance (andet end telefonaflytning m.v.).....	478
16.10. Navnelovgivning (registrering af personnavne og navneændringer).....	481
16.11. Bøtting og planlovgivning.....	485
16.12. Miljøforurening m.v.....	487
489	

16.13. Begrænsninger i indsatens ret til besøg af familieemedlemmer m.v.....	491
16.14. Udvísning på grund af strafbare forhold m.v.....	493
16.15. Udvísninges indrejse, ophold og udvísning (på grund af andet end kriminalitet).....	505
16.16. Vise andre indgreb i beskyttede rettigheder.....	510
Kapitel 17. Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed – artikel 9.....	513
17.1. Generelt om bestemmelsen.....	513
17.2. De beskyttede rettigheder.....	513
17.3. Forholdet til andre bestemmelser i konventionen og protokolkerne.....	515
17.4. Begrænsninger i retten til at udøve religion eller tro.....	516
17.5. Offentligt ansattes ret til at udøve religion eller tro.....	517
17.6. Forhold på offentlige skoler og institutioner.....	518
17.7. Ret til at hverve tilhængere til bestemt religion eller tro.....	519
17.8. Ret til at samles i og udnytte ejendom til religiøse formål og aktiviteter.....	520
17.9. Ret til at oprette, organisere og aktivt deltage i religiøse fællesskaber.....	521
17.10. Rimelige slagtninger.....	523
17.11. Indsatens forhold.....	523
17.12. Andre tilfælde af udøvelse af religion eller tro.....	524
Kapitel 18. Ytringsfrihed – artikel 10.....	525
18.1. Ytringsfrihedsbegrebet.....	525
18.2. Indgreb i retten til ytringsfrihed.....	526
18.3. Generelle principper for vurdering af proportionalitet.....	529
18.4. Pressens og journalisters ytringsfrihed.....	532
18.5. Injurier og udtalelser om emner af almen interesse.....	547
18.6. Politikerers ytringsfrihed, valgkampe og politiske partier.....	550
18.7. Offentligt ansattes ytringsfrihed.....	552
18.8. Miljøpersoners ytringsfrihed.....	556
18.9. Indsatens ytringsfrihed.....	557
18.10. Ytringer om domstole, dommere og retssager.....	558
18.11. Radio- og fjernsynsvirksomhed.....	563
18.12. Retten til at modtage ytringer.....	565
18.13. Kommerciel ytringsfrihed, herunder reklamer.....	566
18.14. Kunstnerisk ytringsfrihed.....	570
18.15. Demonstrationer m.v.....	571
18.16. Ytringer om historiske begivenheder, ekstreme politiske synspunkter og opfordring til voldshandlinger m.v.....	572
18.17. Ytringer om moral, tro, religion m.v.....	573
18.18. Ret til negativ ytringsfrihed.....	577
Kapitel 19. Forsamlings- og foreningsfrihed – artikel 11.....	579

19.2. Forsamlingsfrihed.....	579
19.3. Foreningsfrihed.....	580
19.4. Pligtmæssigt medlemskab af visse foreninger.....	582
19.5. Ret til negativ foreningsfrihed.....	584
19.6. Faglige organisationer.....	587
19.7. Særligt om politiske partier.....	589
19.8. Medlemmer af de væbnede styrker m.v.....	592
Kapitel 20. Ret til at indgå ægteskab – artikel 12.....	594
Kapitel 21. Adgang til effektive retsmidler – artikel 13.....	597
21.1. Generelt om bestemmelsen.....	601
21.2. Forholdet til konventionens øvrige bestemmelser.....	601
21.3. Kravet om en rimeligt begrundet klage.....	601
21.4. Kravene til et effektivt retsmiddel.....	602
21.5. Effektive retsmidler i sager om lang sagsbehandlingstid.....	603
21.6. Effektive retsmidler i sager om statens sikkerhed.....	607
21.7. Effektive retsmidler i sager om artikel 2 og 3.....	609
Kapitel 22. Forbud mod diskrimination – artikel 14.....	613
22.1. Generelt om bestemmelsen.....	613
22.2. Bestemmelsens anvendelsesområde.....	613
22.3. Kravet om identiske eller sammenlignelige situationer.....	616
22.4. Diskriminationsbegrebet.....	618
22.5. Diskriminationsgrundene.....	619
22.6. Forskelsbehandling på grund af køn.....	619
22.7. Forskelsbehandling på grund af nationalitet, statsborgerskab, etnisk oprindelse m.v.....	622
22.8. Forskelsbehandling på grund af tro eller religion.....	625
22.9. Forskelsbehandling på grund af seksuel orientering.....	626
22.10. Forskelsbehandling på grund af ægteskabelig status.....	627
22.11. Forskelsbehandling på grund af fødsel henholdsvis i og uden for ægteskab.....	628
22.12. Andre tilfælde af forskelsbehandling.....	629
Kapitel 23. 1. tillægsprotokol.....	633
23.1. Beskyttelse af ejendomsretten – artikel 1.....	633
23.1.1. De af bestemmelsen beskyttede rettigheder (ejendomsbegrebet).....	633
23.1.2. Beskyttelsens indhold og omfang.....	639
23.1.3. Krav om legalitet.....	642
23.1.4. Krav om anerkendelsesværdigt formål.....	644
23.1.5. Krav om en "rimelig balance".....	646
23.1.6. Respekt for ejendom ("peaceful enjoyment of possessions").....	646
23.1.7. Berøvelse af ejendom ("deprivations of possessions").....	652
23.1.8. Medlemsstaternes kontrol med udøvelsen af ejendomsret ("control the use of property").....	659

23.1.9. Betaling af skatter m.v. ("sikre betaling af skatter, andre afgifter og bøder").....	665
23.2. Ret til uddannelse – artikel 2.....	668
23.3. Ret til frie valg – artikel 3.....	672
Kapitel 24. 4. tillægsprotokol.....	679
24.1. Forbud mod frihedsberøvelse på grund af gæld – artikel 1.....	679
24.2. Frihed til valg af opholdssted – artikel 2.....	680
24.3. Forbud mod udvisning af egne statsborgere – artikel 3.....	684
24.4. Forbud mod kollektiv udvisning af udlændinge – artikel 4.....	685
Kapitel 25. 6. tillægsprotokol.....	687
Kapitel 26. 7. tillægsprotokol.....	689
26.1. Proceduremæssig sikring vedrørende udvisning af udlændinge – artikel 1.....	689
26.2. Retten til appel i straffesager – artikel 2.....	692
26.3. Erstatning ved fejlagtig domfældelse – artikel 3.....	696
26.4. Ret til ikke at blive retsfulgt eller straffet to gange (ne bis in idem) – artikel 4.....	698
26.5. Ægtefællers lige rettigheder – artikel 5.....	702
Kapitel 27. 12. tillægsprotokol – generelt forbud mod diskrimination.....	705
Kapitel 28. 13. tillægsprotokol – om fuldstændig afskaffelse af dødsstraf.....	709
Konventionen og tillægsprotokollerne på engelsk, fransk og dansk.....	711
Oversigt over Danmarks Ratifikation af konventionen og tillægsprotokollerne.....	759
Stikordsregister.....	763

DEN EUROPÆISKE MENNESKERETTIGHEDSKONVENTION

– for praktikere

indeholder en udførlig beskrivelse af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis.

Bogen behandler de materielle rettigheder og friheder i konventionen og protokollerne. Den indeholder endvidere en beskrivelse af mere generelle emner som konventionens anvendelsesområde, fortolkningsprincipper, betydningen af praksis, beviskrav, klagebetingelser og konsekvenser af domme. Den behandler ikke reglerne om Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols opbygning, funktion eller behandling af klagesager.

Bogen indeholder i vidt omfang en tematisk omtale af praksis, herunder en beskrivelse af praksis i sager om udvisning på grund af kriminalitet, om tvangsfjernelse, om straffeprocessuelle tvangsindgreb og om pressens ret til ytringsfrihed. Endvidere indeholder den korte referater af domme. Det gør det nemt hurtigt at få et overblik over praksis på et bestemt område.

Målgruppen er praktikere, herunder advokater, anklagere, dommere og embedsmænd.

Bogen er opdateret til og med 31. maj 2005.

Forfatteren er dommer i Østre Landsret og har tidligere været ansat i Justitsministeriet, hvor han bl.a. har arbejdet med menneskerettigheder, herunder behandling af klagesager for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol og rådgivning om menneskerettigheder i forbindelse med lovgivning og konkrete sager.

ISBN 87-574-1352-5

9 788757 413526